

A'
TSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI FELSÉG'
 - E N G E D E L M É V E L .

XXXXXXXXXX

Nro 26.

Költ Bétsben, Sz. György Havának (Áprilisnek)
 1-ső napján 1796-dik Esztendőben.

Hadi Környütlállások.

Regensburgból Mártz. 18-dikánn: —
 „ A' Német-Birodalom' hadi-kasszájába,
 száz háromezer háromszázhuszonnyóltz fo-
 rint takarodott bé Februáriusban, a' múltt
 esztendőbéli hadi-adónak hátra-maradott
 részéből, melly summába a' *Württembergi*
 és *Holsteini* Hertzegek adtak leg-többet.
 — Ki-adódott az említett Kasszából Fe-
 bruáriusban kétszáznegyvenezer forint. “

D d

A' *Hannoverai Sereg*, igen szorgalmasan szaporítottatik újj Katonákkal, 's egyéb hadi-készületeket is nagy mértékben tétet a' *Hannoverai Elektor*: nem különben a' *Braunsváji Hertzeg* is.

Hamburgból Mártz. 17-dikénn: — „Úgy halljuk, hogy az itt tartózkodó *Reinhard* nevű Frantzia Bízto, mind ezen Várostól, mind más hasonló tulajdonságú (*Hanseatica*) Városaitól is a' Német-Birodalomnak kívánta, hogy esmérjék meg ötöt *Frantzia Közönséges-Társaság'* Ministerének: melly kívánság' tellyesítésének következéseit, hogy ideje korán meggátolhassák ezek a' különös jusokkal bíró, de tsak ugyan a' Német-Birodalomhoz tartozó Kereskedő Városok: tudósítják a' Fr. Igazgató Tanátsot haladék nélkül a' magok állapotjokról. “

Kolóniából Mártz. 17-dikénn: — „Az itt volt Örizetnek leg-nagyobb része parantsolatot vett Mártz. 12-dikénn, hogy induláshoz készítse magát, a' minthogy más nap reggeli nyóltz órakor fel is kekedett, 's el-masírozott innét. A' Kommisszárius is el megy ma: nem különben a' fő-quártély se' marad meg itten, hanem *Creveldt*be szállítódik által; vagy némelly Tudósítások szerént *Aquisgránumba*, *Lütlich*be, vagy *Maestricht*be. Ezen el-szállításnak oka eránt különbözőképpen vélekednek az Emberek. Némellyek azzal

tartják, hogy már szinte meg-vagynak állítatva a' Békesség-kötésnek előljáró tzik-kelyei, mellyeknek ereje szerént, a' Békesség' egész munkájának végre-hajtatásáig neutrálisok lesznek a' *Móza és Rajna* között fekvő Tartományok. — Mások ellenben nem hiszik, hogy még továbbra is ne folytatódnék a' had, 's azt mondják, hogy leg-elsőbenn is *Düßzeldorf*nál fog az, újra el-kezdődni; ez az oka, hogy közelébb közelébb szállítódik a' fő-quártély *Düßzeldorf*-hoz. “

Brüßzelből Mártz. 14-dikénn: — „A' környékünkbeli *Soignes* nevű nagy erdőbe, ismét egynehány rendbéli tsoport Katonaságok vagynak el-küldetve; hogy az ott újra seregleni kezdett Pártosok' szándékának jókor eleit lehessen venni. “

Koppenhágából Mártz. 15-dikénn: — „Ebben az éftendőben nem fog *Svéd* Hajóssereg egyesülve lenni a' Miénkkel; de részünkről egynehány Katona-hajók, talán még többek is mint tavaly, nem sok idő múlva tengerre fognak szállani. “

Olasz-Országból. —

A' nagy hó miatt, kéntelenítették el hagyni a' Frantziák, minden hegyi tanyáikat.

Nagy-Britanniából. —

Pringle Ánglus Admirális rá bukkant a' *Batáviai* (*Frigyes-Belgyiomi*) Hajóssere-

regre: de látván, hogy sokkal nagyobb erővel vagyon az, mint ő: tüstént vissza vonta magát, 's a' *Hollandus* hajók se' okoztak néki semmi nyughatalanságot. — Segítségére indult Mártz. 4-dikénn *Duncan* Admirális, öt Ánglus, és egynehány Orosz líneai hajókkal; de a' fzelek visszafza-térítették *Duncan* Tengeri-Vezért a' *Deai* Kikötőhelybe.

Azonn esetre, ha a' *Jó-Reménység* fo'ka ellen valósággal fognának indulni némelly *Batáviai* hajók: parantsolatot vett egy Ángliai Hajós-Seregoftályotska, hogy hasonlóképpen arra felé vegye útját, és Mártziusnak 3-dik napján ki is indult a' *Portsmouthi* Kikötőhelytől ezen kis Hajóssereg, melly áll: egy líneai hajóból, egy Fregátból, és hét szállító-hajókból.

A' Hajóslegények' fzedése, olly dívatyában vagyon még mind untalan; hogy közelébb egy *O-Tahitibéli* nemes embert is el-vivének Hajóslegénynek. Ezen ritka nevezetű Nemesnek az a' *Históriája*, hogy kilentz Ánglusok hajótörést szenvedvén, egy tsonakonn *O-Tahiti* Szigetébe vették magokat, ott meg-telepedtek, meg hazasodtak, és nemességet is nyertek. Nem régiben *Daedalus* nevű Ánglus hajó kikötvénn *O-Tahiti* Szigeténél, reájok talált az ott nemeskedő 9 Ánglusokra, kik közül egy reá vette magát, hogy el-hagyvann újj Hazáját, vissza-térjen az előbbe-

nibe: de alig ért *Anglia'* partjához, hogy mindjárt Mátrózzá (Hajóslegénnyé) kellett nékie lenni.

Az Ország-gyűlés' Második - Táblája' eleibe, Mártz. 10-dikénn terjesztette *Grey Úr*, azon meg-ígértt Feltételét, mellyben kívánta, hogy a' Gyűlés tartson magános Ülést, a' Nemzet' állapotjának meg-vizsgálása végett. Képzelt veszedelmeknek mondotta Ő azokat, mellyektől a' *Nagy-Britanniai Szabadságot és Religiót* félti a' *Ministériom* a' fr. konstitúzió miatt: valóságosoknak ellenben azokat, mellyek a' had' folytatásából származnak. „A' melly hadakat — monda *Grey Úr* — *Wilhelm és Anna Királyok* alatt folytatott *Marlborough* Hertzeg, húsz esztendőig tartottak azok: még se' ment többre húsz esztendők alatt a' rendkívülvaó költség, 3 millió font sterlingnél: az *Amérikai* had se' került többre, 1778-dik — 79-dik és — 80-dik esztendőben hat milliónál: ezen hadnak 3 első esztendei pedig vagynak már hetven, hét millióban, mellynek esztendőnként való interesse két millió hatszáz font sterlinget téfzen. Ha a' Békesség mindjárt hól nap készülne is még; egy békességes esztendőre kívántató költségünket nem tehetem kevesebbre 22 milliónál: a' rendes jövedelmet ellenben nem tehetem többre 19 millió ötszáz font sterlingnél. — Voksrá kelvén a' dolog, tsak 45 Tagok ál-

lottak Grey Úr' részére: 207-en mondot-
tak pedig ellene.

Frigyes - Belgyiomból. —

Hágából Mártz. 15-dikénn: — „A^o
Nemzeti-gyűlés meg-határozta, hogy Res-
publikánkából aranyat és ezüstöt ki-vinni
nem szabad.“

„Vitorlákhoz meg-kívántató fát és
vásznot másuvá lehet el-adni: tsak *Nagy-
Britanniába* nem.“

„A' Nemzet-gyűlési Tagok, midőn
hívatallyokat folytatják: tartoznak egy
arany tzafrangos övedzöt viselni, mellyre
e' van írva: *Batáviai Nép' Képviseelője.*“

Frantzia - Országból. —

A' Direktóriumnak két Tagjairól, *La-
reveillere - Lepauxról* és *Letourneurról* azt
írja egy *Párisi* magános Levél, melly
költt Mártz. 13-dikánn, hogy halaszthatat-
lannak tartják Azok a' Békességet, még ha
minden nyereséget vissza kellene is adni
annak meg-szetzéséért. — Az említett
Levél írja, hogy *Rewbell* nevű Direkto-
riális Tag el-adta a' maga *Alzátziai* jószá-
gát, 's *Helvétziában* tett le töke-pénzt.

Az új *Párisi Bank* alig állott még jól
fel, már is kezd — az újabb *Párisi Tü-
dősítések* szerént — bomlani.

A' *Verszáliai* Magistrátus, két Tag-
jain kívül egésszen le-tevődött hívatallyá-
ból.

A' *Párisi* Magistrátusokkal se' láttatnak meg-elégedve lenni az Igazgatók: mint ez tsak az itt következő Írásból is megtettzik, mellyben a' Belső-bátorságra-ügyelő Minister szól a' *Párisi* Magistrátusokhoz: „A' ti hivatalbéli kötelességeitek között egy a' leg-főbb az, hogy végre-hajtódjanak azon parantsolatok, mellyek, 1792 és 1793-dik esztendőben hozattattak az engedetlen Papok ellen. Miért vártok ezért intést magatokra? Ki gondolná, hogy hibázhassanak a' Közönséges Tisztviselők illy dologbann, magoknak a' Törvénytevőknek és az Igazgatóknak szemeik előtt? Olvassátok meg Polgárok! újra a' 3-dik *Brumairei* Végzésnek tizedik Tzikkelyét.“ A' számkivettetésre, vagy árestomra ítéltetett Papokról szóló 1792-dik és 1793-dik esztendőbeli Törvényeket, ezen Rendeletnek publikátziójától számlálva 24 órák alatt végre kell hajtani.“ Kötelességtek ez Néktek: az el-múlatás' büntetése két esztendei árestom. — Inti még továbbá is őket, hogy szorossan a' Törvény' betűihez tártsák magokat.

A' Teátromokra nézve is kemény parantsolatot adott ki újjolag az említett Politzaj-Minister: mellynek értelme szerint mindenkor pátriótai Dalokat kell énekelni a' Játék' Szakasszai között: de az efféle Dalokról jelentést kell még is előre is tenni, közönséges helyre fel-függeltetendő tze-

dula által. Senkinek se' szabad más Dalokat kívánni vagy énekelni. A' ki ellenkezőt tselekeszik, vagy más rendeletlenséget követ el, a' Politzáj által el-fogat-tatik, és a' Teátrom, melly nem engedelmeskedik ezen rendelésnek, bé-zárat-tatik.

Feljö-Alzátziábann a' tizedik nap (*Dekadi*) helyett, ismét a' Vasárnapot vették fel nyugvó napúl a' Lakosok. Kérdést tévénn ezen változtatás eránt a' Direktoriális Kommisszárius *Párisba*: igen menydörgő válaftt kapott az Igazságra-ügyelő Ministertől *Geniszieuxtől*, ki is Ötet a' *Dekadi* innepléséről szóló Rendelésekre igazította. „A' Dekadi — így írt a' többek között *Genisieux* — polgári és nem Religiói nyugvó nap. Akármelley Vallás' sorsosinak szabad, a' magok ki-rendeltt napjokat innepleni, mint p. o. a' Zsidóknak a' magok Szombatjokat, a' Keresztyéneknek a' magok Vasárnapjokat, 's a' Muhamedánusoknak a' magok Péntekjeket: de úgy, hogy az által meg ne háboríttassék a' Közönséges-Társasági rendtartás.“

Elegyes Tudósítások.

Az *Ámerikai Szabad Közönséges-Társaság*, tíz millió font sterlinget kapott bé kereskedéséből, e' folyó had alatt, a' mint *Londonból* írják.

Egy *Berlini* híres Zsídó, a' ki pénzzel kereskedett vólt nagy mértékben, úgy adta ki magát mostanság, hogy Ő elégtelen többé a' Wechslerség' folytatására. Ennek meg-bukása által *Bétsbenn* is vesztének némelly Pénzzel - Kereskedők. Egynek nevezetesen, százezer forintjánál is sokkal több vólt nálla.

Nagy-Britanniai Különösségek.

Az *Ángliai* Ország-Gyűlés' Első-Táblájának nevezetes Tagja Lord *Stanhope*, sokszor mondotta, hogy nagyobbra betsüli Ő a' virtust nagy születés nélkül is akár-melly embertárssában, mint a' nagy születést virtus nélkül. Most már tselekedettel is meg-mutatta a' mit eddig csak szóval állított. Történt t. i. hogy a' Leánya, ki a' tettetés nélkül való maga ki nyilatkoztatását jó idején meg-tanulta, jelenté Néki, hogy Ő, nem élhet szerentsé- sen a' *Kenti* Patikárius' Fia *Taylor* Úr nélkül. — „De hát Azzal boldogul élhetfz? kérdé tőle az Attya. — „Igen is felele a' Leánya.“ — „Édes Leányom! — monda Lord *Stanhope* — értelmes, szorgalmatos, és betsületes Iffjú Ember, a' kit magadnak jövendőbéli Férjedül ki néztél: én egészen helybe-hagyom vála- zásodat.“ — — *Hutchinson* nevű *Hiberniai* ember olly rendelést teve mostan-

ság halála előtt, hogy az ő vagyonián, melly mintegy százötvenezer forintra megy, fekvő-jószág vétettetvén, annak jövedelméből adattassék rész efsztendőként minden Ő Rokonainak, még a' leg-távolabbról valóknak is: de a' leg-kissebb rész se' legyen 5 font sterlingenn alól: ellenbenn, a' leg-nagyobb se' haladja meg a' tíz font sterlinget. Közönségessé tétettetvén ezen Testamentom: 16 ezer főből álló Atyafiak jelentették magokat: melly szám, mivel végre-hajthatatlanná teszi a' Testamentomot: Ország-gyűlése által el-fog végeztetni; hogy a' 6-dik gráduson túl lévő Atyafiaknak nem lehet jussok az örökséghez.

Magyar Ország.

(A' földi-bodzának ki-pufztításáról közlöttünk már egy Tudósítást *Hírmondónknak* 20-dik számú darabjában: közlünk most ugyan azon tárgyról más három Leveleket, mellyek, újj bizonyosságai annak, hogy a' Magyar Nemzet között is találatik, a' Közjónak szíves elő-mozdítására tzelozó munkás szándék — *l' Esprit public.*)

Egy, az említett Levelek közzül, *Korponáról* költ Mártz. 20-dikán, 's ezt tartja: „Kerefsztelő Szent János napja előtt egy vagy két héttel, leg-bővebb, kövérebb, bújább, és tüzesebb szokott a' nedveség lenni, mind a' gyökerébenn mind a' már

ki-nőtt részében is a' földi-bodzának. Ha tehát az említett idő-tzikkelyben, úgymint Ker. Sz. János' napja előtt egy vagy két héttel ki-szaggattatik, vagy — a' melly még jobb — keskeny kapával méjjen ki-kapáltatik a' bodza: sokkal több éltető nedvességet vesz el, hogy sem mint elég-séges lehetne életének további folytatására. Fog azonban még is erőlködni, de éppen a' sok erőlködés által úgy halálra gyengíti magát, hogy vagy éppen semmi új növéseket nem hajt többé; vagy ha találna hajtani: az efféle új növéseket mindég ki kell tépni egész őszig. A' ki ezen kevés fáradságot tenni nem sajnálja: munkájának óhajtott tzellyát fogja érni, mint én ennek hasznát egy híres Tisztartó körül önnön magam tapasztaltam. Ha akkor szaggattatik ki a' bodza: midőn már nem nő többé: úgy nem lehet annak kivészését várni: mivel az akkori ki-szaggatás mellett meg-marad a' bodza' gyökérének egész nedvessége. Ezen előadásomból szükségesképpen láttatik következni, hogy az az É. Hazafi is, kinek Levelét a' 20-dik számú *Hirmondó*ból olvastuk, nem más idő-szakaszra tzelozhatott, hanem az én általam ki-nyilatkoztatottra. “

(Második Levél.)

Győr Vármegyéből Jósef napján: —
 „Nagy örömmel értjük a' Kedves Magyar

*Hírmondó*ból, hogy többen is vagynak édes Hazánkban olly nemesen gondolkodó Hazafiak, a' kik a' Mezei-gazdaságról gondoskodván, annak fel-segítésére másokat is serkentenek. Méltó is, hogy más Nemzetek után mi is törekedjünk e' részben, annyival inkább, minthogy valósággal még sok hijánosságai vagynak Magyar Hazánkban a' Mezei-gazdaságnak. “

„A' Földi-bodzának a' szántó-földek-ből, és kaszáló-rétekből lehető ki-írtása eránt annál fziükségesebb gondolkodni, minél több károkat okoz az sok helyeken.“

„E' folyó Mártzius' 11-dik napján költt 20-dik darab *M. Hírmondó*ban közönségesse tétetett Tudósítása egy 25 esztendőig Tisztartói hivatalt viselt jó Hazafinak, e' részben tellyes figyelmet érdemel.“

„De én ennek még könnyebb, és saját tapasztalásomból mondhatom, bizonyos módját tanúltam ez előtt 22 esztendővel egy éltes, és jó falusi Gazdától. Tettem is akkor magam próbát, és három idén fzembe-tünő hafznát láttam annak. Igaz, hogy azolta, résszerént kül-földi, résszerént Városi lakásom miatt nem igen gyakorolhattam azt. Hanem most harmadik esztendeje már, közelebb érvén a' Mezei-gazdaságot, újra elő vettem a' próbát; 's nevezetessen egy újj rétemen tellyes kívántt hafznát látom annak. Az én egész próbám 's manipulátzióm igen könnyü, és kö-

zönséges. Május és Június Hónapokban akármely tiszta 's meleg napon ki szoktam menni dél tájban a' mezőre, és valahol Földi-bodzát tapasztalok és látok vetésem közt, vagy a' rétemen, midőn a' nap dél tájban leg-fórróbban süt, egy sarlóval szára' közepén mind le-vagdaltatom azt. Szemem' láttára ki-afzott a' hirtelen vágás után, a' napnak hévsége miatt a' földben lévő bodzának minden felsőbb nedvessége, és öfze-sugorodik a' szára, úgy hogy másod és harmad napra egészen elfonnyadott és el-halt az. Minél fórróbban süt a' nap, annál hamarább meg-afzik az. Nem is tapasztaltam soha, hogy ugyan azon gyökérről újjabb földi-bodza szál hajtott volna ki. Talán lassanként minden tápláló nedvesség el-afzik abban; 's úgy tetszik, hogy ez igen természetes dolog."

„A' mélyebb szántás által, tsak az ugar és parlag földekből lehet talán a' bodzát ki-írtani; 's ezen módot az érd. Tisztartó Úr próbája szerént ezfendőként tsak egy bizonyos napon lehet haszonnal praktikálni. Pedig gyakrabban a' vetések közt terem a' bodza leg-bővebben, és azokban téfzen sok kárt. Az én módom szerént már, akár a' vetésekből, akár a' rétekről, mindenkor — tsak jó meleg tiszta nap légyen, kiki tsupa distractióból is maga ki-írthatja a' földi-bodzát."

Valóságos öröömre léfzen énnékem, ha jelentésemmel több Hazafiaknak szolgálhatok, a' minthogy ezen én próbámnak már sokan is vették hafznát.

(Harmadik Levél.)

Sopron Vármegyéből Mártz. 20-dik napjann: — „Hogy jószágomat tökéletesebb állapotba helyheztessem, mint vólt akkor, midön kezemre szállott: nem kevés fáradságomba 's költségembé került: de, hálá Istennek! bőv mértékben is szedem iparkodásimnak gyümöltseit. Itt nem számlálom elő a' próbákat, mellyek áltál, agyagos, homokos, és nedves földeim; úgy termékeny réttyeim is, olly számlátomást meg-jobbúltak; hogy írigység' tárgyaivá is lettek: tsupán annak mondom el a' módját, miképpen tisztogattam ki földeimet, a' rajtok el-terjedt földi-bodzától, hogy így a' *Hírmondó*ban fel-tett Kérdésnek meg-fejtésére, én is hazafiúi kötelességem ízerént eszközüül szolgálhassak: — Júliusnak huszonhetedik napjától fogva tizenkettődik Augustusig, a' melly idő-szakafz alatt tudniillik leg-melegebben szokott sütni a' nap, valahány földi-bodzának a' növését, gúzs formára két felől meg-tekergettem fatsargattam, és rajta tsumót kötöttem; annak a' földi-bodzának nem tsak a' föld felett fel-nőtt, 's általam gú'sba fodorított, és tsumóba kötött testét száraz-

totta el a' tüzessen dolgozó Nap' heve három nap alatt; hanem még a' gyökerét is alkalmatlanná tette újj növéseknek hajtásárá. “

Komáromból Mártz. 21-dik napján:
 „*Keszegfalvai Plébánus, és némelly Nemes Vármegyének, 's a' Nemes Nagy-Füssi Széknek is Tábla-Bírāja, Tifzt. Tairlperger Mátyás Úr, hogy az Iffjúságot katonaságra fel-buzdítta, egy illy tárgyhoz méltó prédikáttziót készített, 's azt hathatósan el-mondván, így szólította még meg az utánn Iffjú Legény Halgatóit: „Kedves Alakim! Felséges Urunknak most szüksége vagyon a' Magyar Katonára, légyen néktek is résztek azon dítséretben, és betsületben, mellyet már meg-kaptak a' Mi Magyarjaink Ő Felségétől, kössetek kardot, fogjatok puskát, és rontsátok meg ellenségünket. A' haláltól ne féllyetek, mert nem hal ám meg minden Katona, a' ki az ellenség előtt vitézkedik. Lám én tízedfél esztendeig katonáskodtam, sok meleg helyeken meg-forgottam, a' mint magatok is tudjátok, még is ép kézzel és lábbal most itt előttetek állok, de ha bátor valamellyik köztetek el esne is az ellenség előtt, nem ditsőségesebb és szentebb állapot e' Országunkért, Felségünkért, Istenünkért, Hitünkért, vitézül meg-halni,*

mint sem Vén-afszony' módjára az ágyban meg-gebedni? Nosza hát Fiaim rajta! kössetek kardot! Én ugyan magam is, ha úgy lehetne tőlem, a' mint nem lehet: mindjárt Katonává lennék. De minthogy nem lehet, leg-alább azzal fogom megmutatni a' Felsőghöz viseltető hívségemet, hogy kinek kinek, a' ki nálam, Katonává való létel végett fogja magát jelenteni, 20 Rforint kézi-pénzt adok." — Ezen serkentése a' jó lelkű Plébánus' Úrnak nem vólt sikeretlen: mert már harmad. napra három Kátonát hozott bé *Komáromba*.

* * * * *

Jelentés.

Báró *Febur*, Med. és Chirurgiae Doctor, 's Ts. K. Szemorvos, ismét Pesten lessz 15-dik Áprilisbann, a' maga előbbeni szállásánn, melly vagyon az Újj-Városban, *Gabler* nevezetű házban, a' Vásárpiatz mellett. Április' végéig *Pesten* fog múlatni: az után pedig el-járja, *Fejér*; *Veszprém*; *Szala*; és *Sopron* Vármegyéket. — A' le-szakadtt belek' fel-kötésére igen alkalmas eszközök; és szemet segítő, igen finom üvegek most is fognak találatni nálla: minthogy közelébb kapott egy rakást Angliából.

T Ó L D A L É K

A' Magyar-Hírmondónak, Április' 1-ső napján, 1796-ben költt árkusához.

(A' Magyar Literáturát illető, és már a' múltt postán réffzerént közlött Pesti Levélnek folytatása.)

Továbbá: „A' rágó gondok nem emésztettek; de nem is emészt az a' mi rág, hanem szaggat. „Tüzünk egyaránt égett, kacagta, (az az katzagta) a' vastagabb gyönyörűségek martalékinak gondos bolondságit. Mi katzagta? a' tűz. Így hát katzaghatnak a' többi elemantumok is, a' víz, az aër, 's a' többi. A' vastagabb gyönyörűségek' martalékinak gondos bolondságin, mit értsen a' Fordító nem tudom; csak a' vastagabb Epicureusok tudnának valamit mondani azokról; ha ugyan a' gyönyörűségben lévő örömet a' martalékkal együtt járó fájdalommal meg eggyeztethetnék. A' gond pedig, vagy gondosság, szorgalmatos vigyázást, előre való nézést, és valamelly dolognak meg-határozása körül való gondolkodást téfzen: látni való hát, hogy a' gondosság a' bolondsággal éppen meg nem eggyez, és hogy gondos bolondság nintsen, valamint nintsen fából tsinált vaskarika. Még is ugyan bőven le-írja a' Fordító a' gondos bolondságokat: „kik óhajtvá futottak az örvénybe, boldognak (az az boldogoknak) képzelték mago-

E e

kat, szánakozó tekintetet vetvén azokra, kik sorsohat, és mindenható bilintseket nekik éppen nem irigyelték. Ez által a' leírás által még inkább nem lehet érteni, hogy mit akar az A. L. I. a' gondos bolondságokkal: mert az elébb a' vastagabb gyönyörösegek' martalékira vi ettek, már most pedig úgy adattatnak elő, mint személyes valóságok; és azért 1.) nem mellyek, hanem kik; 2.) óhajtva futnak; 3.) tudnak képzelni, még pedig 4.) magokat boldogoknak képzelik; 5.) szánakozó tekintetet vetnek másokra; 6.) bilintseket viselnek; 7.) lehet nekik valamit irigyelni; vagy nem irigyelni. De már ez a' nagy Kérdés marad fenn, hogy honnét tudja az Ajánló Levélíró, ezeket a' tulajdonságait a' bolondságoknak? mert a' Naturalis Historiában ilyen állatokat nem esmértek eddig. Ez a' szó pedig mindenható a' bilints mellé éppen nem illik, annyival is inkább, minthogy mind az elején az Ajánló Levélnek (egy jó mindenható kéz) mind a' végén (ki van nyújtva a' mindenható kéz) az Istenről mondatik.

Mikor a' virágok' balsamjában meg feredett Hajnal (így ír továbbá az Ajánló Levélíró) fel nyitotta az ég kapuját, hogy a' sötétséget el bűjtassa a' barlangokba, és tsillámlott a' nap' jóltévő fáklyája. Hogy a' hajnal a' virágok' balsamjában valaha feredett volna, arról a' régi Poéták nem emlékeznek; mert még akkor az Oceánusban szokott vólt feredni, a' mint *Virgilius* mondja:

Qualis ubi Oceani perfusus Lucifer unda
Extulit os sacrum Coelo, tenebrasque res-
solvit Aeneid. VIII. 589.

Azonban a' régi Poétáknál a' harmat mint egy a' Hajnalnak tulajdonítatik, és mintha ma-

gával hozná a' Hajnal a' harmatot; a' mint *Stattus* is bizonyítja.

— — — — — Phoebi.
— — *Rorifera gelidum tenuaverat aëra bi-*
ga. — Thebaid. I. 338.

Nem feredhetik hát a' Hajnal a' virágok' balsamjában, minthogy azt maga a' Hajnal szüli, minekutánna már szépen meg-feredve, az az tisztán fel-jött. Ezen kívül balsamba soha senki sem fürödött, mert az a' maga sűrűségével még bé-motskolja a' testet; ha-nem csak szagáért kedves a' balsam; vagy hasznos az ő gyógyító erejére nézve. *Nap-fáklyája* van *Cicerón*nál is. *Fax Phoebi Div. I. II.* de nem *tsillámlik* a' *nap-fáklyája*, hanem *fénylik*; mert *tsillámlani* mondattatnak a' ki-tsiny tüzek vagy szikrák; azok is csak akkor mikor setétben, és távol vagynak. Így tsil-lámlanak a' Páfszoroknak éjjeli tüzeik az Úta-zóknak.

„*Láttuk miképpen szedte ki a' természet a' kedvet, éket, és örömet, tágas kebeléből, hogy rakta rózsá szárnyaira a' gyenge Zephyr-kéknek, kik fel repülvén ezen adóval hízeltkedő repdesések közt rakták a' nap' gyors szekerebe; szórta ez mindenfelől kíméletlenül a' Természet' betses javait, 's befűszerfázmozta a' boldogabb halandók' hajlékit.*“ Ébben a' Beszédében le-írja az A. L. I., hogy mennyire munkálkodik a' Természet az emberek'-gyönyörködtesésében. *Ki szedte — úgymond — a' természet a' kedvet, éket, és örömet tágas kebeléből. A' kedv közönségesen telzi a' léleknek valamire való hajlandóságát, és indulatját, vagy valami-re való örömet: a' honnét a' lélek' indulat-ján kívül való dolgokról nem is mondatik, hogy azokban kedv van, hanem kedvesség; az il-*

Iyen szóllásnak formái pedig, mint p. o. *kedvet, ad* vagy *hoz, ez, vagy amaz do, og*, tsak azt teszi, hogy örömlöket fel-gerjesztik, és kedvet tsinálnak. És így nem szedhet a' természet *kedvet* a' maga kebeléből, hanem tsak *kedvességet*. Éknek neveztetik az, a' mivel a' fa el-hasíttatik (Cuneus) és ez az *éknek* első és valóságos értelme. Hasonló szó ehez ez a' Magyar szó *tsin*, a' melly teszi a' két végeit azoknak az össze-gyalútt, és össze-rakott deszkáknak (dongáknak), mellyekből áll a' hordó' dereka, mellyeknek rovátkaiba a' hordó-fenek igen illendően belé-mettzetik; és valamint ettől a' szótól jön a' *tsinos* (compositus, concinnus, politus) és *tsinosság* (concinnitas) úgy szintén az *éktől ékes* (elegans) és *ékesség* (elegantia). Tehát az *ék* nem teszi az *ékességet*, valamint a' *tsin* nem teszi a' *tsinosságot*. Lásd a' Magyar Grammatikát. Nem szedhet tehát a' természet *éket* a' maga kebeléből, hanem ha *ékességet*.

Továbbá azt mondja az Ajánló Levél-írója, hogy a' természet, a' *kedvet, éket, és örömet rakta rózsa szárnyaira a' gyenge Zephyrkéknek, kik fel-repülvén ezen ádával, hizelkedő repdesések közt rakták a' nap' gyors szekerébe*. Itt a' Zephyrus úgy íratik le, mint valami szárnyas állat, a' melly a' Napnak visz' a' szárnyán *éket, kedvet, és örömet*, holott a' Zephyrus azokat a' kedves és gyenge szeleket teszi, a' mellyek főképpen tavasszal szoktak lengedezni. Már ezek a' rózsa szárnyú Zephyrkék, úgy adatnak elő, mint a' mellyek által küldi a' Természet a' maga *adóját* (contributio) a' Napnak; és így a' Nap a' maga *kedvességét és ékességét* a' természettől venne, a' gyenge zephyrkék' szárnya által, ho-

Iott pedig a' Nap az, a' mi a' természetet meg-eleveníti, és a' természeti dolgoknak mintegy életet ad; sőt a' Zephyrusokat is ő hozza ma-gával tavasszal, a' honnét Zephyrus teszi sok-szor a' tavaszt. Virg. Georg. I. 43. Horat. Epist. 1. 7 — 13.

„ Szórta a' Nap mindenfelé kíméletlenül a' természet' betses javait, bé fűszer-számozta a' boldogabb halandók' hajlékit.“ Mellyek a' ter-mészetnek azok a' betses javai? az *ék, kedv, és öröm*, a' mellyeket a' Zephyrhék' szárnyain küldött a' Napnak. Ezekről mondja tehát az Ajánló-Levél-írója, hogy bé fűszer-számozza vélek a' Nap, a' boldogabb halandók' hajlé-kit. A' *kedv és öröm*, ha lehet is valahogy fűszer-száma a' léleknek, de a' hajlékoknak éppen nem; és hogy ez alkalmatlan ki-mon-dás, ki-tettük, mihelyt a' fűszer-számok köz-zül valamit fel-vevünk p. o. bé-paprikázza. vagy bé-gyömbérezzi a' boldogabb halandó! hajlékit.

„ A' híves ligetek' szent árnyéka.“ Illyen szóllásnak formája a' Pogányok' szájokba il-lett; nálunk pedig Keresztyéneknél sokkal töb-bet tesz' ez a' szó *szent*, hogy sem mint a' ligetek' árnyékára ruháztassék.

„ A' természet' kényes alkotmányi az ékes virágok is tusakodtak egymás közt, mindegy-nyik kínált töltésével, s balsamját nem saj-nállotta; a' mellyeket pedig meg-fosztott az igazságos természet ettől a' privilégiumtól hogy ígézö balsamjoka' árúlhassák, szomorúan haj-tották le a' pászitra bús fejeiket; és a' szégyén miatt el rejtették magokat.“ A' virágokat nem tudom miért lehetne kényeseknek nevezni, mert Kérdés, kit utálnak meg? kivált akkor, mikor

a' mondatik róllok, hogy örömet *kínálják az embereket töltéséreikkel*, a' melly miben állyon nem tudom, hanemha ebben, hogy harmattal, vagy jó illattal kínálnak.

„*A' mellyeket pedig megfosztott az igazságos természet ettől a' privilégiumtól.*“ — Ez a' szó *privilégium*, közönségesen valamelly Törvény alól való fel-szabadittatást, vagy akár melly szabadsággal való meg ajándékoztatást téfzen: minthogy pedig a' természetben semmi sints, a' mi nem törvényesen esne: következik, hogy semmi *privilégium* is benne nem lehet: azonban, megfosztani valakit valamitől, törvénytelen és erőszakos tselekedetet jelent; nem lehet hát igazságos a' természet akkor, a' midőn megfosztja a' virágokat az ő privilégiumjoktól. De mellyik hát ez a' nagy privilégiumjok a' virágoknak? *Az, hogy ígő balsamjokat árúlhassák*, az az, hogy kedves illatot bortsássanak. Erre pedig semmi privilégium nem kell, mert ez leg természetibb dolog a' virágokban, és ettől nintsenek megfosztva a' virágok, hanem csak különböző mértékben bírják azt: következésképpen nintsen is semmi okok arra, hogy *szomorúan hajtsák le a' pázsitra bús fejüket*, és hogy *a' szégyen miatt el-rejtsék magokat*: mert sem magok nem vétettek, sem semmi bosszúsággal nem illettettek.

„*A' madarak' koncertje bámúlásba merített 's felséges gondolatokat öntött elménkbe.*“ Hogy a' bámulás a' felséges gondolatokkal meg-eggyezzen: lehetetlen; mert *bámúlni* mondattnak Azok, a' kik valamelly újj és szokatlan dolgot, minden értelmes figyelmetesség, 's a' dolog' okainak vizsgálása nélkül mérőn néznek. És így csak a' barmok, és a'

nagyon tudatlan emberek szoktak bámúlni; az olyan okos emberek pedig, a' kik valamely felséges gondolatokra alkalmasok: soha sem bámúlnak, hanem tsudáikoznak. És így nem lehet helybe hagyni az A. L. I. nak azt a' szavát is, mellyel a' 121. dik levélenn az örök boldogságnak leírásában él: *Oh mi-képpen bámúl — úgymond — majd minden ne-mes lélek, a' mikor 's a' t.*

„Majd egy tsergedező patakhöz értünk, mellyet tükör-üveggel vont bé maga a' Világ' kútfeje, hogy tsiklandoztathassa szemeit tulajdon képeben.“ — Mi legyen a' Világ' kútfeje; nehéz vólt hozzá vetni. Világ' kútfeje vagy Teremtője az Isten, de úgy belőle káromkodás lenne. Az utánn a' napot próbáltam rajta érteni, mint világosságnak, de nem világ-nak kútfejét, és úgy tartom, az Író is azt ér-tette, mert azt mondja, a' tsergedező patakot tükör-üveggel vonta bé, az az, a' napnak sú-gárai vissza-verették a' víztől. Tükör-üveg-gel, vagy inkább üveg-tükörrel, mert nem mondjuk ezt, hogy kenyérbúza, hanem búza-kenyér, sem ezt, hogy pénz réz; hanem réz-pénz. De nem is a' nap világa tsivállya a' vizet üveg tükörré; hanem a' felsőbb részének tökéletes egyenlősége, mikor az mozgásban nintsen. *Virgilius* tudta ezt: *Nuper me in lit-tore vidi; quum placidum ventis stare mare.* A' tsergedező patak pedig, minthogy mindég mozgásban van: soha se' lehet tükör, kivált nem lehet üveg tükör a' víz.

„Száradt szememnek könnytseppékké váltt harmatjai!“ A' szemek ki száradttaknak len-ni mondatnak a' sok könnyhúllatások utánn: de itt a' száraz szemnek is harmat tulajdonít-tatik, és így nedvesség is: valamint a' virá

gok is mikor harmatoznak, nedvesek szoktak lenni. Mikor tehát azt mondom: *száradt szememnek harmatja!* csak olyan, mintha ezt mondanám: *száradt szememnek nedvessége!* De talán azt akarja itt ki tenni az A. L. I., hogy sok könnyhúllatásai által a' virágokat, min egy harmattal meg nedvesítette (a' mint-hogy úgy is tetűzik ki a' következendő szavából: *sokba van az úgymond nékem, hogy most kövérek a' virágok*) és talán ezeket a' virágok' harmatjait nevezi a' maga száradt szeme' harmatjainak? Így pedig még alkalmatlanabb lesz a' ki mondás, mert minekutánna harmattá lett valamelly nedvesség, már azután nem válhat könnytseppékké. Inkább lehetne így mondani: *száradt szememnek harmattá vált könnytseppjei!* Így könnyebben meg egyezne a' következendő befejezéssel az A. L. I. nak: *Sokba van az nékem, hogy most kövérek a' virágok!* De vallyon kövérek e'? mert 1794-ben ugyan, mikor a' Fordító ezt a' Könyvet ki-adta, igen soványok voltak a' fűvek, mind Komárom, mind Posony körül, mind pedig más helyeken Magyar-Országban. Bár többet sírt volna a' Fordító, hogy kövérebbek lettek volna a' virágok! Itt ugyan nálunk a' Duna' vize sem sok halznot tett az ellen a' nagy szárazság ellen.

* * *

Az Előljáróbeszédben a' XVI. oldalon e' van: miolta *Campe* ezen Könyvet írta &c.

Itt gyanakszik a' Recensor, hogy ez a' históriával meg egyező volna; annyit legalább bizonyossan tud, hogy *Berkeley* elébb meghólt mint *Campe* írni kezdett.

A' Recensens a' Fordítót nem esmervén is arra kéri, hogy attól az Ajánló-Levélbéli erőltetett magyarságtól szoktassa el magát,